

## Zicht op diversiteit en inclusie

**BRON:** Ontwikkelteam diversiteit en inclusie, 2022.

Naar een idee van Femke van Dam, Kappio.

**Deze tool kun je gebruiken om de praktijk op het gebied van diversiteit en inclusie in kaart te brengen. Het is een praktisch handvat om te kijken hoe je handen en voeten kan geven aan dit onderwerp bij jou op de groep. De kijkwijzer is opgedeeld in de vier pijlers van pedagogische kwaliteit. Elke bovenste rij is een samenvatting van wat daaronder is uitgewerkt.**

### **DEFINITIE** Diversiteit en inclusie

Het hebben van oog voor diversiteit en het werken aan (sociale) inclusie in de kinderopvang gaat om het scheppen van een positief en veilig klimaat, met een perspectief op kinderen als individu en als lid van de groep of gemeenschap. Professionals erkennen, waarderen, accepteren en vieren verschillen in de ruimste zin van het woord. Hierbij krijgen alle kinderen ruimte, inspraak en de kans om zichzelf te zijn en mee te doen. Daardoor bevorderen en borgen professionals het welbevinden, de betrokkenheid en brede ontwikkeling van kinderen.

### Voor wie

Pedagogisch coaches en pedagogisch medewerkers.

### Doel

In kaart brengen van de praktijk op het gebied van diversiteit en inclusie in de kinderopvang.

### Wat

Na het lezen van de werkdefinitie denk je misschien 'Hoe dan?!'. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat diversiteit en inclusie vanzelfsprekend zijn en wat moet er allemaal aanwezig zijn op de groep?

In dit document vind je handvatten waarmee je de praktijk op dit onderwerp in kaart kunt brengen. Zo krijg je inzichtelijk hoe goed jullie al bezig zijn, en door de handvatten en voorbeelden wordt ook duidelijk waar wellicht nog iets te winnen is.




### Werkwijze

Per pijler van pedagogische kwaliteit zijn een aantal kijkpunten geformuleerd. Per kijkpunt kan een inschatting gemaakt worden, door op de schaal een kruisje te zetten. Is de beschrijving aan de linkerkant helemaal van toepassing, dan kan links een kruisje gezet worden. Is daarentegen de beschrijving aan de rechterkant helemaal van toepassing, dan kan daar een kruisje gezet worden. Het kruisje kan uiteraard ook in het midden, of op elke andere plaats op de schaal. Met het kruisje maak je dus min of meer je tevredenheid op dit punt inzichtelijk. De kijkwijzer is nadrukkelijk bedoeld als startpunt om gezamenlijk in gesprek te gaan, (individueel) te reflecteren en om bewuster te kunnen handelen. Het gaat dus niet om een oordeel van de situatie, maar om zicht op de praktijk en het opdoen van handelingssuggesties.

Deze kijkwijzer kan je op verschillende manieren gebruiken. Daar ben je zelf helemaal vrij in. Voorbeelden zijn:

- In een keer invullen tijdens of na meerdere groepsobservaties.
- Per onderdeel van pedagogische kwaliteit, bijvoorbeeld per kwartaal een onderdeel.
- Tijdens een teamoverleg invullen. Gezamenlijk of ieder voor zich en daarna vergelijken en met elkaar in dialoog.

## Omgeving: ruimte, inrichting, materialen

Hoog	Midden	Laag	Opmerking
<i><b>Ieder kind</b> herkent zich in de ruimte en diversiteit uit de samenleving is in de <b>volle breedte herkenbaar</b> in de ruimte.</i>	<i><b>Een deel</b> van de kinderen herkent zich in de ruimte en diversiteit uit de samenleving is <b>deels herkenbaar</b> in de ruimte.</i>	<i><b>Bijna geen</b> een kind herkent zich in de ruimte en diversiteit uit de samenleving is <b>niet herkenbaar</b> in de ruimte.</i>	
In de ruimte zijn tenminste <b>12 materialen</b> die het verschil in cultuur van de kinderen in de groep duidelijk maken.		In de ruimte zijn <b>geen materialen</b> die het verschil in cultuur van de kinderen in de groep duidelijk maken.	
In de ruimte zijn tenminste <b>7 materialen</b> die het verschil in gender van de kinderen in de groep duidelijk maken.		In de ruimte zijn <b>geen materialen</b> die het verschil in gender van de kinderen in de groep duidelijk maken.	
In de ruimte zijn tenminste <b>7 materialen</b> die het verschil in karakter en-persoonseigenschappen van de kinderen in de groep duidelijk maken.		In de ruimte zijn <b>geen materialen</b> die het verschil in karaktereigenschappen van de kinderen in de groep duidelijk maken.	

### Voorbeelden

- In iedere taal die er op de groep gesproken wordt, staat er 'welkom' geschreven bij de deur.
- Vlaggen van de aanwezige nationaliteiten zijn te zien.
- Er is een interculturele kalender met feestdagen of gebeurtenissen van aanwezige culturen op de groep.
- Er zijn poppen in meerdere huidskleuren en waar persoonskenmerken zichtbaar zijn.
- Er zijn (etnische) verkleedkleden.
- Er zijn (etnische) serviezen.
- Er zijn prenten- en leesboeken:
  - waarin karaktereigenschappen aan bod komen;
  - waarin culturen aan bod komen;
  - waarin verschillen in gender aan bod komen;
  - over verschillende gezinssamenstellingen.
- Er is een familiemuur aanwezig waarbij kinderen en professionals foto's meenemen van hun gezin/thuissituatie.
- Elk kind heeft een herkenbare eigen 'plek' op de groep binnen handbereik: mandje, laatje, etc.
- Er is een groepsvertelkastje waarbij kinderen spullen meenemen vanuit huis om over te vertellen.
- Er is een verjaardagskalender slinger met foto's.
- Er is een tentoonstellingsruimte waar kinderen zelf hun werkjes kunnen exposeren.
- De groep heeft een naam en herkenbaar symbool.

## Interactievaardigheden

	Hoog	Midden	Laag	Opmerking
	De professional is <b>positief en respectvol</b> in de omgang met elk individu en benut <b>veel</b> kansen om verschillende normen en waarden kenbaar te maken op de groep.	De professional is <b>respectvol</b> in de omgang met elk individu en benut <b>soms</b> kansen om verschillende normen en waarden kenbaar te maken op de groep.	De professional is <b>negatief</b> in omgang met elk individu en benut <b>geen</b> kansen om verschillende normen en waarden kenbaar te maken op de groep.	
Sensitieve responsiviteit	<b>Alle</b> kinderen, ook kinderen met speciale behoeften, voelen zich gehoord en veilig in de ruimte.		<b>Geen</b> van de kinderen, ook kinderen met speciale behoeften, voelen zich gehoord en veilig in de ruimte.	
Begeleiden van onderlinge interacties, Praten en uitleggen	Kinderen die erbuiten dreigen te vallen worden <b>altijd</b> geholpen om speelkameraadjes te vinden.		Kinderen die erbuiten dreigen te vallen worden <b>nooit</b> geholpen om speelkameraadjes te vinden.	
Praten en uitleggen	Professionals bespreken <b>in dialoog</b> overtuigingen, waarden, normen en meningen met alle kinderen.		Professionals <b>praten niet</b> met de kinderen over overtuigingen, waarden, normen en meningen met alle kinderen.	
Praten en uitleggen	Professionals kunnen <b>altijd</b> communiceren met meertalige kinderen op de groep.		Professionals weten <b>niet</b> hoe te communiceren met meertalige kinderen op de groep.	
Praten en uitleggen, Respect voor autonomie	Kinderen mogen <b>altijd</b> hun thuistaal gebruiken op de groep.		Kinderen mogen <b>nooit</b> hun thuistaal gebruiken op de groep.	
Respect voor autonomie	Professionals staan <b>vaak</b> stil bij hun eigen waarden, normen en meningen.		Professionals staan <b>niet</b> stil bij hun eigen waarden, normen en meningen.	
Respect voor autonomie	Verschillen in karakter- en persoons eigenschappen worden gezien als <b>toegevoegde waarde</b> op de groep.		Verschillen in karakter- en persoons eigenschappen worden gezien als een <b>belemmering</b> op de groep.	
Ontwikkelingsstimulering	Professionals wisselen <b>vaak</b> het inclusieve aanbod waardoor de nieuwsgierigheid van de kinderen geprikkeld blijft.		Professionals wisselen <b>nooit</b> het inclusieve aanbod waardoor de nieuwsgierigheid van de kinderen niet wordt geprikkeld.	
Structureren en grenzen stellen	Professionals benoemen <b>altijd</b> het gewenste gedrag i.p.v. het afkeuren van onwenselijk gedrag.		Professionals benoemen <b>nooit</b> het gewenste gedrag i.p.v. het afkeuren van onwenselijk gedrag.	



### – **NT2 Toolbox**

In de kinderopvang komen verschillende thema's aan bod die relevant zijn voor professionals die te maken hebben met jonge kinderen die meerdere talen verwerven. Deze toolbox geeft informatie en tips over meertaligheid op de kinderopvang en is opgedeeld in vijf hoofdthema's: omgang, samenspel, ontwikkeling, ouders en beleid. Het is een interactief document, dat betekent dat er op knoppen geklikt kan worden om naar pagina's, thema's en vragen te springen die voor jou als lezer relevant zijn. Ook zijn er links toegevoegd naar websites, interviews en video's die meer informatie kunnen bieden.

### – **Kaartenset 'We zijn samen verschillend'**

De kaartenset is gebaseerd op **Samen verschillend**, het pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0 - 13 jaar. De kaartenset bevat informatie, oefeningen, tips en reflectievragen over vijf thema's: 1) de basis diversiteit en inclusie, 2) gezinnen in soorten en maten, 3) kinderen en diversiteit, 4) diversiteit in het team en 5) kinderopvang als actieve speler in de wereld. Het doel van de diversiteitskaarten is bewustwording over het diversiteit en inclusie in kinderopvang en onderwijs, het vergroten van kennis, versterken van reflectie en het oefenen met pedagogische activiteiten. In de toelichting staan de verschillende toepassingsmogelijkheden van de kaartenset beschreven.

## Programma en activiteiten aanbod

Hoog	Midden	Laag	Opmerking
De professional creëert een dagprogramma <b>dat bijdraagt</b> aan een veilig klimaat waarin <b>alle kinderen</b> kunnen participeren en helpt bij het opbouwen van een positief zelfbeeld.	De professional creëert een dagprogramma <b>dat deels bijdraagt</b> aan een veilig klimaat waarin <b>sommige</b> kinderen kunnen participeren.	De professional creëert <b>geen</b> dagprogramma waarin <b>ieder kind</b> kan participeren wat zorgt voor een onveilig klimaat.	
Er is <b>veel</b> aandacht voor de eigenheid, gebruiken en gewoonten van kinderen in de dagelijkse routines.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er is <b>weinig</b> aandacht voor de eigenheid, gebruiken en gewoonten van kinderen in de dagelijkse routines.	
Er zijn tenminste <b>5 spelvormen</b> aanwezig op de groep waarin de diversiteit van de kinderen is terug te zien.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er is <b>één of geen</b> spelvorm aanwezig op de groep waarin de diversiteit van de kinderen is terug te zien.	
Er worden <b>veel</b> liedjes gezonden in verschillende talen die gesproken worden op de groep.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er worden <b>alleen Nederlandse</b> liedjes gezonden op de groep terwijl er verschillende talen gesproken worden.	
Er wordt <b>veel</b> gebruik gemaakt van kosteloos materiaal, zodat alle kinderen, ongeacht sociaal-economische status, iets van huis mee kunnen brengen.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er wordt <b>geen</b> gebruik gemaakt van kosteloos materiaal. Dit zorgt ervoor dat niet alle kinderen iets mee kunnen brengen op de groep.	
Er is <b>veel</b> aandacht voor kinderp participatie waarin kinderen het initiatief nemen en activiteiten uitvoeren. Professionals worden op initiatief van de kinderen betrokken bij de besluitvorming.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er is <b>geen</b> aandacht voor kinderp participatie. Professionals nemen altijd het initiatief en sluiten niet voldoende aan bij wat de kinderen zelf al kunnen.	
Kinderen hebben <b>altijd</b> de keuzevrijheid om te kiezen waar en met wie ze willen spelen.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Kinderen hebben <b>nooit</b> de keuzevrijheid om te kiezen waar en met wie ze willen spelen.	
Er is <b>altijd</b> gelegenheid om elkaar te ontmoeten en samen actieve, avontuurlijke activiteiten te ondernemen.	<input type="radio"/> ----- <input type="radio"/>	Er is <b>nooit</b> gelegenheid om elkaar te ontmoeten en samen actieve, avontuurlijke activiteiten te ondernemen.	

### Voorbeelden

- Er is een dagelijks menu dat rekening houdt met verschillende voedingsgewoonten: vegetarisch, veganistisch, allergieën en intoleranties, religie.
- Er zijn (educatieve) spelvormen die de diversiteit onder kinderen laten zien: bijvoorbeeld een memory spel waarin de diversiteit van kinderen spelenderwijs aan bod komt.
- Kinderen krijgen meer verantwoordelijkheid door bijvoorbeeld het bedenken of uitvoeren van activiteiten.
- Er zijn identiteitskaarten: een foto en kenmerken van het kind zijn terug te zien op de groep.



- Er is een dagelijks menu dat rekening houdt met verschillende voedingsgewoonten: vegetarisch, veganistisch, allergieën en intoleranties, religie.
- Er zijn (educatieve) spelvormen die de diversiteit onder kinderen laten zien: bijvoorbeeld een memory spel waarin de diversiteit van kinderen spelenderwijs aan bod komt.
- Kinderen krijgen meer verantwoordelijkheid door bijvoorbeeld het bedenken of uitvoeren van activiteiten.
- Er zijn identiteitskaarten: een foto en kenmerken van het kind zijn terug te zien op de groep.
- Het maken van zelfportretten als creatieve activiteit.
- Schilderen met huidskleurverf.
- Aan de slag gaan met muziek uit verschillende gezinnen.
- Activiteiten aanpassen voor kinderen met een specifieke zorgbehoefte en/of persoonseigenschap.
- Naast rustig spel is er binnen veel ruimte voor de grove bewegingsontwikkeling.



### **Kinderparticipatie:**

- Gesprekken met kinderen waarin ze kunnen vertellen wat ze wel of niet leuk vinden.
  - Gesprekken met kinderen waarin ze ideeën kunnen delen over het (integraal) kindcentrum.
  - Enquête onder kinderen waarbij ervaringen, wensen en ideeën gedeeld kunnen worden.
  - Kinderraad.
  - Ideeënbus.
  - Kind-geleide rondleiding door het (integraal)kindcentrum voor ouders.
-

## Samenwerking met ouders/pedagogisch partnerschap

Hoog	Midden	Laag	Opmerking
Ouders worden op een <b>positieve en respectvolle manier veel</b> betrokken bij de opvang van hun kind.	Ouders worden op een <b>positieve manier regelmatig</b> betrokken bij de opvang van hun kind.	Ouders worden <b>soms of niet</b> betrokken bij de opvang van hun kind.	
Professionals observeren de kinderen <b>regelmatig</b> op een adequate manier.		Professionals observeren de kinderen <b>weinig</b> en/of op een niet-adequate manier.	
Professionals <b>benutten</b> overdrachtmomenten met ouders om uit te wisselen over het welbevinden en de ontwikkeling van het kind.		Professionals benutten overdrachtmomenten met ouders <b>amper of nooit</b> om uit te wisselen over het welbevinden en de ontwikkeling van het kind.	
Professionals kennen de buurt <b>goed</b> en weten wat er speelt.		Professionals kennen de buurt <b>niet</b> en weten niet wat er speelt.	
Kinderen én ouders vinden <b>veel</b> van zichzelf terug in de ruimte.		Kinderen én ouders vinden <b>weinig tot niks</b> van zichzelf terug in de ruimte.	
Professionals staan <b>ervoor open</b> om met ouders in gesprek te gaan over opvoedingsstijlen en overtuigingen waardoor iedere ouder zich gehoord en gezien voelt.		Professionals staan er <b>niet voor open</b> om met ouders in gesprek te gaan over opvoedingsstijlen en overtuigingen waardoor ouders zich niet gehoord en gezien voelen.	
Professionals zoeken <b>altijd</b> gezamenlijk met ouders naar oplossingen.		Professionals zoeken <b>nooit</b> gezamenlijk met ouders naar oplossingen.	
Professionals kunnen <b>altijd</b> communiceren met gescheiden, anderstalige ouders.		Professionals kunnen <b>nauwelijks</b> communiceren met gescheiden, anderstalige ouders.	
Bij <b>elk thema</b> komt er een ouder vertellen over hun normen, waarden, identiteit of werk.		Er komt <b>nooit</b> een ouder vertellen over hun normen, waarden, identiteit of werk.	
Professionals zijn <b>heel goed</b> in staat om hun (voor)oordelen kritisch te bezien en zijn bereid om hun referentiekader zo nodig aan te passen of uit te breiden.		Professionals zijn <b>niet</b> in staat om hun (voor)oordelen kritisch te bezien en zijn niet bereid om hun referentiekader zo nodig aan te passen of uit te breiden.	
Ouders dragen <b>actief</b> bij aan het opbouwen van pedagogische kennis.		Ouders dragen <b>niet</b> bij aan het opbouwen van pedagogische kennis.	



Er is sprake van veel inter-professionele samenwerking.		Er is <b>geen</b> sprake van inter-professionele samenwerking.	
Professionals hebben veel aandacht voor ontwikkelingen en actuele thema's in de samenleving.		Professionals hebben geen aandacht voor ontwikkelingen en actuele thema's in de samenleving.	

### Voorbeelden

- Er wordt een kindvolgsysteem gebruikt met objectieve gegevens, die vervolgens worden gebruikt om ieder half jaar met ouders in gesprek te gaan over de ontwikkeling van hun kind.
- Professionals benutten gesprekjes tijdens overdrachtsmomenten.
- Er worden ouderavonden georganiseerd.
- Buurtorientatie: professionals zijn op de hoogte van wat er speelt in de buurt en wat er aanwezig is om in te spelen op verhalen van ouders en kinderen, maar ook om de leefwereld te begrijpen.
- Indien nodig worden tolken ingezet als communicatie met anderstalige ouders lastig is.
- Er is een logeerknuffel die verhalen beleeft bij elk gezin en er is een manier om deze verhalen te delen op de groep.
- Er is een diverse oudercommissie.
- Er is aandacht voor verschillende vieringen en festivals binnen verschillende culturen. Dit is een goede manier om kinderen en ouders met elkaar en elkaars' cultuur kennis te laten maken.
- Er is een samenwerking met basisonderwijs, ouders en (jeugd)zorg.
- Er is een maatwerk aanpak: vroeg ingrijpen en kijken naar het kind in zijn verschillende contexten voorkomt dat kinderen te snel een etiket krijgen.
- Er is aandacht voor actuele ontwikkelingen en thema's als oorlogen , klimaat, milieu, media, etc.